

به نام یزدان پاک

همه سوال های

دکترای تخصصی (Ph.D)
حقوق جزا و جرم شناسی

۱۴۰۴-۱۴۰۵

گردآورندگان
گروه مولفین پردازش

فهرست مطالب

پیش گفتار	۷
آزمون دکترای حقوق جزا و جرم شناسی ۱۴۰۴	
متون فقه جزایی (حدود، قصاص، دیات، قضا و شهادت).....	۹
پاسخ نامه متون فقه جزایی (حدود، قصاص، دیات، قضا و شهادت).....	۱۲
آیین دادرسی کیفری.....	۲۹
پاسخ نامه آیین دادرسی کیفری.....	۳۱
حقوق جزای عمومی و اختصاصی.....	۴۳
پاسخ نامه حقوق جزای عمومی و اختصاصی.....	۴۶
جرم شناسی.....	۷۱
پاسخ نامه جرم شناسی.....	۷۳
آزمون دکترای حقوق جزا و جرم شناسی ۱۴۰۵	
متون فقه جزایی (حدود، قصاص، دیات، قضا و شهادت).....	۸۶
پاسخ نامه متون فقه جزایی (حدود، قصاص، دیات، قضا و شهادت).....	۸۹
آیین دادرسی کیفری.....	۱۰۵
پاسخ نامه آیین دادرسی کیفری.....	۱۰۸
حقوق جزای عمومی و اختصاصی.....	۱۲۰
پاسخ نامه حقوق جزای عمومی و اختصاصی.....	۱۲۴
جرم شناسی.....	۱۴۹
پاسخ نامه جرم شناسی.....	۱۵۱
واژگان تخصصی.....	۱۶۳
نمایه	۱۷۳
منابع	۱۸۱

تحلیل جامع آماری-موضوعی آزمون دکتری حقوق جزا و جرم‌شناسی (سال‌های ۱۴۰۰ تا ۱۴۰۵)

بخش اول: پیش‌نیازهای تحلیل و ساختار آزمون

مجموعه دروس تخصصی آزمون دکتری حقوق جزا و جرم‌شناسی شامل ۵ حوزه اصلی مصوب است:

۱. متون فقه جزایی (مباحث حدود، قصاص، دیات، قضا و شهادت از تحریرالوسیله و الروضة البهیة فی شرح اللمعة الدمشقیة)
۲. آیین دادرسی کیفری (قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ با اصلاحات بعدی و قوانین خاص وابسته)
۳. حقوق جزای عمومی (قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲، مکاتب و تئوری‌های مسئولیت کیفری و مجازات‌ها)
۴. حقوق جزای اختصاصی (جرایم علیه اشخاص، اموال و امنیت و آسایش عمومی)
۵. جرم‌شناسی (مکاتب جرم‌شناسی، پیشگیری، بزه‌دیده‌شناسی، جامعه‌شناسی جنایی و عدالت ترمیمی)

تعداد سوالات تخصصی جزا در سال‌های مختلف:

- سال ۱۴۰۰: ۹۰ سؤال (سؤال ۱ تا ۹۰)
- سال ۱۴۰۱: ۹۰ سؤال (سؤال ۱ تا ۹۰)
- سال ۱۴۰۲: ۸۰ سؤال (سؤال ۱ تا ۸۰)
- سال ۱۴۰۳: ۶۵ سؤال (سؤال ۶۶ تا ۱۳۰ از دفترچه شماره ۳)
- سال ۱۴۰۴: ۶۵ سؤال (سؤال ۶۶ تا ۱۳۰ از دفترچه شماره ۳)
- سال ۱۴۰۵: ۶۵ سؤال (سؤال ۶۶ تا ۱۳۰ از دفترچه شماره ۲)
- مجموع کل سوالات مورد تحلیل: ۴۵۵ سؤال

بخش دوم و سوم: دسته‌بندی موضوعی و جدول مقایسه‌ای

جدول ۱: جدول توزیع و فراوانی موضوعی سوالات (۱۴۰۰ تا ۱۴۰۵)

حوزه اصلی و مباحث فرعی	۱۴۰۰	۱۴۰۱	۱۴۰۲	۱۴۰۳	۱۴۰۴	۱۴۰۵	مجموع	درصد فراوانی
۱. متون فقه جزایی	۲۵	۲۵	۲۰	۱۷	۱۷	۱۷	۱۲۱	۲۶.۵۹٪
۱.۱. حدود (زنا، قذف، سرقت حدی، مسکر، محاربه)	۸	۷	۶	۵	۴	۵	۳۵	۷.۶۹٪
۱.۲. قصاص (نفس و عضو، شرایط و موانع)	۶	۵	۴	۴	۴	۳	۲۶	۵.۷۱٪
۱.۳. دیات (موجبات ضمان، تسبیب، مقادیر و عاقله)	۴	۵	۳	۳	۳	۴	۲۲	۴.۸۴٪
۱.۴. قضا و شهادت (آیین دادرسی فقهی و شروط گواهی)	۷	۸	۷	۵	۶	۵	۳۸	۸.۳۵٪
۲. آیین دادرسی کیفری	۱۵	۱۵	۱۵	۱۲	۱۲	۱۲	۸۱	۱۷.۸۰٪
۲.۱. صلاحیت‌ها (محلی، ذاتی، احاله و حل اختلاف)	۳	۴	۳	۳	۳	۳	۱۹	۴.۱۸٪

حوزه اصلی و مباحث فرعی	۱۴۰۰	۱۴۰۱	۱۴۰۲	۱۴۰۳	۱۴۰۴	۱۴۰۵	مجموع	درصد فراوانی
۲.۲. تحقیقات مقدماتی، قراردادی تأمین و نظارت قضایی	۵	۴	۴	۴	۳	۴	۲۴	۵.۲۷٪
۲.۳. دادگاه‌های کیفری، دادرسی اطفال و نوجوانان	۴	۴	۵	۳	۳	۲	۲۱	۴.۶۲٪
۲.۴. طرق اعتراض به آرا (تجدیدنظر، فرجام، اعاده دادرسی)	۳	۳	۳	۲	۳	۳	۱۷	۳.۷۴٪
۳. حقوق جزای عمومی	۱۸	۱۸	۱۵	۱۲	۱۲	۱۲	۸۷	۱۹.۱۲٪
۳.۱. عنصر مادی، روانی و شروع به جرم	۴	۳	۳	۲	۲	۲	۱۶	۳.۵۲٪
۳.۲. شرکت و معاونت، اسباب و مسئولیت کیفری	۳	۴	۳	۳	۲	۲	۱۷	۳.۷۴٪
۳.۳. نهادهای ارفاقی (تعلیق، تعویق، آزادی مشروط، توبه)	۵	۵	۴	۳	۴	۴	۲۵	۵.۴۹٪
۳.۴. قواعد تعدد، تکرار و مجازات‌های تکمیلی/تبعی	۴	۴	۳	۲	۲	۲	۱۷	۳.۷۴٪
۳.۵. مسئولیت کیفری اشخاص حقوقی و مکاتب کیفری	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۱۲	۲.۶۴٪
۴. حقوق جزای اختصاصی	۱۷	۱۷	۱۵	۱۲	۱۲	۱۲	۸۵	۱۸.۶۸٪
۴.۱. جرایم علیه اشخاص (قتل، سقط جنین، صدمات بدنی)	۵	۴	۴	۳	۳	۳	۲۲	۴.۸۴٪
۴.۲. جرایم علیه اموال و مالکیت (کلاهبرداری، خیانت، سرقت)	۵	۶	۵	۴	۴	۴	۲۸	۶.۱۵٪
۴.۳. جرایم علیه امنیت، آسایش و دولت (جاسوسی، رشاء، جعل)	۴	۴	۳	۳	۳	۳	۲۰	۴.۴۰٪
۴.۴. جرایم اقتصادی، سایبری و قوانین خاص	۳	۳	۳	۲	۲	۲	۱۵	۳.۲۹٪

حوزه اصلی و مباحث فرعی	۱۴۰۰	۱۴۰۱	۱۴۰۲	۱۴۰۳	۱۴۰۴	۱۴۰۵	مجموع	درصد فراوانی
۵. جرم‌شناسی	۱۵	۱۵	۱۵	۱۲	۱۲	۱۲	۸۱	۱۷.۸۰٪
۵.۱. مکاتب و نظریه‌های تبیین جامعه‌شناختی جرم	۵	۵	۵	۴	۴	۴	۲۷	۵.۹۳٪
۵.۲. پیشگیری از جرم (وضعی، رشد‌مدار، اجتماعی)	۴	۴	۳	۳	۳	۳	۲۰	۴.۴۰٪
۵.۳. بزه‌دیده‌شناسی و عدالت ترمیمی	۳	۴	۴	۳	۳	۳	۲۰	۴.۴۰٪
۵.۴. روش تحقیق در جرم‌شناسی و آمار جنایی	۳	۲	۳	۲	۲	۲	۱۴	۳.۰۸٪
مجموع سوالات سال	۹۰	۹۰	۸۰	۶۵	۶۵	۶۵	۴۵۵	۱۰۰٪

بخش چهارم: گزارش تحلیلی و توصیه‌های راهبردی داوطلبان

۱. تحلیل روندها

- ثبات ساختار سوالات تخصصی جزا: از سال ۱۴۰۳ با تجمیع دفترچه‌های آزمون دکتری حقوق، سهمیه سوالات تخصصی جزا در عدد ۶۵ تثبیت شده است. الگوی توزیع در سال‌های ۱۴۰۳، ۱۴۰۴ و ۱۴۰۵ کاملاً پایدار بوده است: متون فقه (۱۷ سؤال)، آیین دادرسی کیفری (۱۲ سؤال)، حقوق جزای عمومی (۱۲ سؤال)، حقوق جزای اختصاصی (۱۲ سؤال) و جرم‌شناسی (۱۲ سؤال).
- سناریو محور شدن پرسش‌ها (مسائل تلفیقی): طراحی سوالات در سه درس آیین دادرسی کیفری، جزای عمومی و اختصاصی به سمت پرونده‌های کارگاهی رفته است؛ به گونه‌ای که در یک فرض واحد مسائلی از قبیل سن مرتکب، نوع سمت یا شغل، وضعیت محل وقوع جرم، مرجع صالح و شرایط تخفیف یا تعلیق به صورت هم‌زمان به سنجش گذاشته می‌شوند.
- توجه روزافزون به تحولات قانونی جدید: در سال‌های اخیر طراحان به‌طور مستمر به نهادهایی مانند دادگاه صلح، اصلاحات قانون دیوان عدالت اداری، آیین‌نامه میانجی‌گری، قوانین ناظر بر مبارزه با پولشویی و تأمین مالی تروریسم، و جرایم رایانه‌ای توجه ویژه نشان داده‌اند.

۲. مباحث کلیدی و پرتکرار

- متون فقه جزایی: بخش‌های «قضا و شهادت» بیشترین تعداد سوال را دارند و پس از آن مباحث مربوط به «شروط ثبوت و استیفای قصاص» و «حدود (به‌ویژه سرقت، قذف و زنا)» در اولویت طراحان هستند.
- آیین دادرسی کیفری: مباحث «قرارات تأمین و نظارت قضایی»، «تفکیک صلاحیت دادگاه‌های کیفری یک، دو، صلح و اطفال» و «طرق فوق‌العاده اعتراض به آرا (به‌ویژه اعاده دادرسی)» هسته اصلی سوالات را شکل می‌دهند.

- **حقوق جزای عمومی و اختصاصی:** «نهادهای ارفاقی (تعلیق اجرای مجازات، تعویق صدور حکم، آزادی مشروط)»، «قواعد تعدد و تکرار جرم»، «مسئولیت اشخاص حقوقی»، «کلاهبرداری و انتقال مال غیر»، و «جرایم سایبری و پولشویی» مستمراً تکرار شده‌اند.

- **جرم‌شناسی:** «نظریه‌های جامعه‌شناختی جرم (نظریه فشار مرتون، پنجره‌های شکسته، برچسب‌زنی، فعالیت‌های روزمره)»، «پیشگیری وضعی و رشدمدار» و «مسائل روش تحقیق و مفاهیم آماری (مانند رقم سیاه و شیوه‌های پیمایش)» دارای بالاترین فراوانی هستند.

۳. توصیه‌های راهبردی برای مطالعه داوطلبان

۱. **تسلط بر متن و عبارات فقهی:** مطالعه دقیق متون فقهی همراه با اعراب‌گذاری، یادداشت‌برداری از اصطلاحات کلیدی فقهی و فهم دقیق استدلال‌های مؤلف و شارح (مانند تمایز میان «قیل»، «لاقوی» و «الاشبه») برای پاسخ به بخش فقه ضروری است.
۲. **مطالعه تلفیقی مواد قانون مجازات و آیین دادرسی کیفری:** حل تست‌های پرونده‌ای و توجه به پیوند میان قواعد ماهوی و شکلی (مثلاً تطبیق درجه مجازات با صلاحیت دادگاه یا قرار تأمین مناسب) برگ برنده داوطلب در سوالات سناریویی است.
۳. **مطالعه دقیق قوانین خاص و آرای وحدت رویه:** فراتر از کتب مرجع سنتی، رصد دقیق آخرین اصلاحات قانونی، آرای وحدت رویه دیوان عالی کشور و قوانین خاص جزایی اهمیت تعیین‌کننده دارد.
۴. **شکل‌دهی نقشه مفهومی در جرم‌شناسی:** دسته‌بندی مکاتب جرم‌شناسی بر مبنای پارادایم‌ها (فردمحور، جامعه‌محور، انتقادی و پسامدرن) و جدول‌سازی مقایسه‌ای الگوهای پیشگیری و عدالت ترمیمی از اشتباه در گزینه‌های مفهومی جلوگیری می‌کند.

مقدمه تحلیلی بر روند ۶ ساله آزمون‌های حقوق جزا و جرم‌شناسی (۱۴۰۰ تا ۱۴۰۵)

۱. تثبیت ساختار و هندسه آزمون

- **الگوی سهمیه‌بندی دروس:** پس از ادغام و ساماندهی دفترچه‌ها، سهمیه دروس تخصصی از سال ۱۴۰۳ در قالب ۶۵ سؤال تثبیت شده است:

- متون فقه جزایی: ۱۷ سؤال
- آیین دادرسی کیفری: ۱۲ سؤال
- حقوق جزای عمومی: ۱۲ سؤال
- حقوق جزای اختصاصی: ۱۲ سؤال
- جرم‌شناسی: ۱۲ سؤال

- **ماهیت سناریومحور (پرونده‌ای):** طراحان با ترکیب عناصری نظیر سن متهم، سمت سازمانی یا حاکمیتی، محل وقوع بزه، عنصر روانی و نتایج مادی، از داوطلب می‌خواهند صلاحیت مرجع رسیدگی، نوع قرار تأمین، درجه مجازات و قابلیت اعمال نهادهای ارفاقی را در قالب یک مسئله واحد استخراج نمایند.

- ۲. **مباحث کلیدی و همواره پرتکرار (هسته ثابت آزمون)** بررسی روند ۶ ساله نشان می‌دهد که بخش عمده‌ای از سؤالات متوجه محورهای مشخصی بوده است:

- **متون فقه جزایی:**

- باب‌های «قضا و شهادت» (به‌ویژه شروط دادرسی، شرایط شاهد، تعارض اقرار و احکام سوگند و نکول) با بیشترین فراوانی تکرار شده‌اند.
- احکام تفصیلی «شروط ثبوت و موانع قصاص» و بررسی جنایات عمدی و خطایی.
- احکام تخصصی حدود خاص نظیر «سرقت حدی»، «قذف» و «زنا» همراه با قواعد سقوط حد با توبه.

- **آیین دادرسی کیفری:**

- «قرارهای تأمین و نظارت قضایی» و ضمانت‌اجراهای عدم تمکین متهم یا وثیقه‌گذار.
- تفکیک دقیق «صلاحیت مراجع قضایی» (دادگاه‌های کیفری یک، دو، انقلاب، اطفال و نوجوانان و صلاحیت دادگاه‌های صلح).
- «طرق فوق‌العاده اعتراض به آرا» با تمرکز بر موارد تجویز اعاده دادرسی در دیوان عالی کشور.

- **حقوق جزای عمومی و اختصاصی:**

- «نهادهای ارفاقی و تعلیقی» (تعویق صدور حکم، تعلیق اجرای مجازات، نظام نیمه‌آزادی و توبه) و شرایط دقیق درجات مشمول آن‌ها.
- قواعد حاکم بر «تعدد و تکرار جرم» با لحاظ اصلاحات قانون کاهش مجازات حبس تعزیری.
- مسئولیت کیفری اشخاص حقوقی و محدودیت‌های انحلال و مصادره اموال.
- جرایم علیه اموال به‌ویژه «کلاهبرداری و جرایم در حکم آن» و کلاهبرداری‌های نوین ثبتی و رایانه‌ای.

- **جرم‌شناسی:**

- مکاتب جامعه‌شناختی تبیین جرم و نظریه‌های تبیین رفتار بزهکارانه.
- الگوهای پیشگیری از جرم (به‌ویژه تفکیک مرزهای پیشگیری وضعی، رشدمدار و اجتماعی).

○ شاخص‌های آماری و مفاهیم روش‌شناختی از جمله «رقم سیاه».

۳. روند چرخش تمرکز طراحان (تغییرات مفهومی و روش‌شناختی)

تحلیل سؤالات نشان‌دهنده چند جابه‌جایی اساسی در تمرکز محتوایی است:

گذار از نص صریح قوانین عام به سوی قوانین خاص و اصلاحات نو: آزمون‌ها دیگر به مواد قانون مجازات اسلامی و آیین دادرسی بسنده نمی‌کنند؛ تمرکز شدیدی بر «قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز»، «قانون مبارزه با تأمین مالی تروریسم»، «قانون جرایم رایانه‌ای» و «قانون شوراهای حل اختلاف (تأسیس دادگاه‌های صلح)» شکل گرفته است.

- گذار از جرم‌شناسی نظری به سمت روش تحقیق تجربی و داده‌محور: طراحان توجه خود را به سوی روش‌های کیفی و کمی گردآوری داده‌ها چرخانده‌اند؛ سؤالاتی با محوریت «قوم‌نگاری جنایی»، «پیمایش‌های بزه دیدگی»، «روش خودگزارش‌دهی» و چالش‌های مقایسه تطبیقی آمارهای رسمی در سال‌های اخیر برجسته شده‌اند.

- چرخش از عدالت سزادهنده به سوی عدالت ترمیمی و بزه دیده‌شناسی انتقادی: توجه ویژه به نهاد «میانجی‌گری کیفری»، محرم‌انگی مذاکرات ترمیمی، مفاهیم «سرزنش بزه دیده» و «بزه دیدگی ثانویه» نشانگر غلبه گفتمان ترمیمی و حمایتی بر تست‌های پایانی است.

۴. بسامد اندیشمندان و نظریه‌پردازان در سؤالات جرم‌شناسی در بخش جرم‌شناسی، تمرکز ویژه‌ای بر آرای چهره‌های جریان‌ساز کلاسیک، مدرن و انتقادی به چشم می‌خورد:

- رابرت مرتون (Robert K. Merton): نظریه فشار ساختاری (Strain Theory) و انومی، شکاف میان اهداف فرهنگی و ابزارهای نهادی و دسته‌بندی پاسخ‌ها (نوآوری، مناسک‌گرایی، انزوای طلبی و طغیان) از پرتکرارترین مباحث بوده‌اند.

- جان بریث‌ویت (John Braithwaite): نظریه «شرمنده‌سازی بازپذیرنده» در تقابل با «شرمنده‌سازی بدنام‌کننده» و پیوند آن با مکتب عدالت ترمیمی و نظریه برجسب‌زنی حضور پررنگی در سؤالات داشته است.

- جیمز ویلسون و جورج کلینگ (Kelling & Wilson): نظریه «پنجره‌های شکسته» (Broken Windows) و رویکرد عدم مدارا (Zero Tolerance) نسبت به جرایم خرد و بی‌نظمی‌های کالبدی محله‌ها.

- ادوین ساترلند (Edwin Sutherland): مفهوم پردازی پیرامون «جرایم یقه سفیدها» (White-Collar Crime) و نظریه معاشرت‌های ترجیحی / پیوند افتراقی.

- گرشام سایکس و دیوید ماتزا (Matza & Sykes): «فنون و شگردهای پنج‌گانه خنثی‌سازی» به مثابه مکانیسم‌های روانی توجیه عمل بزهکارانه.

- جرمی بنتام و چارلز بکاریا در برابر ایمانوئل کانت: مقایسه فلسفی میان مبنای فایده‌گرایی و بازدارندگی (کلاسیک) در برابر سزاگرایی و عدالت استحقاقی مطلق.

- بنیان‌گذاران مکتب تحقیقی (لومبروزو، فری و گاروفالو): تحلیل مفهوم حالت خطرناک، اقدامات تأمینی و تقابل جبر زیستی-اجتماعی با اراده آزاد.

پیش‌گفتار مؤلفان و دیباچه تحلیلی مجموعه

ورود به ساحت پژوهش‌های بنیادین حقوق کیفری و جرم‌شناسی و توفیق راهیابی به واپسین مقطع آموزش عالی یعنی دوره «دکترای تخصصی» (Ph.D)، گذاری خطیر از دانش سطحی و محفوظات صرف قانونی به سوی ژرف‌اندیشی، تفکر انتقادی، تحلیل مفهومی و تسلط بر استدلال‌های دقیق حقوقی و فقهی است. آزمون دکتری تخصصی رشته حقوق جزا و جرم‌شناسی در سال‌های اخیر، دگردیسی بنیادینی را از سر گذرانده است؛ آزمونی که زمانی سنجشگر تعاریف نص‌محور و گزاره‌های حفظی بود، امروزه بدل به کارگاهی تحلیلی و تلاقی‌گاهی چندبعدی از فروض کارگاهی، سناریوهای تلفیقی، نظریه‌های نوین جرم‌شناختی و باریک‌بینی‌های زبان‌شناختی و اصولی در متون فقهی شده است.

کتاب پیش‌رو با عنوان «همه سؤال‌های دکترای تخصصی حقوق جزا و جرم‌شناسی (۱۴۰۴ - ۱۴۰۵) همراه با پاسخ‌نامه‌های تشریحی-تحلیلی و راهبردهای آزمونی»، با درک تام این رسالت علمی و هم‌گام با آخرین سرفصل‌های مصوب شورای عالی برنامه‌ریزی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری تدوین گشته است. این اثر فراتر از یک گردآوری معمول و انفعالی از پرسش‌های چهارگزینه‌ای، اثری پژوهش‌بنیان، نظام‌مند و دربردارنده هندسه‌ای نوین از آموزش مهارت‌محور در عالی‌ترین سطح تحصیلات تکمیلی است.

۱. رویکرد مؤلفان و روش‌شناسی نگارش اثر

در پدیدآوردن این اثر آموزشی-پژوهشی، هدف غایی مؤلفان بر ایجاد «پایگاه دانش عمیق» و «پرورش بینش حقوقی داوطلب» متمرکز بوده است. بر همین مبنا، روش‌شناسی واحد و ساختاریافته‌ای در کالبدشکافی تک‌تک پرسش‌ها به کار بسته شده که در قالب گام‌های پنج‌گانه زیر تجلی یافته است:

۱. کالبدشکافی موضوع سؤال و پیوند موضوعی: پیش از ورود به گزینه‌ها، بستر مفهومی و قلمرو دقیق علمی سؤال (اعم از متون فقهی، آیین دادرسی، مکاتب نظری یا حقوق جزای اختصاصی) احصا شده تا ذهن پژوهشگر در منظومه درست حقوقی مستقر گردد.

۲. پاسخ تفصیلی، مستند و دکترین‌محور: ارائه استدلال‌های تفصیلی با تکیه بر متون اصیل فقهی (نظیر *تحریر الوسیله* حضرت امام خمینی (ره) و *الروضة البهیة فی شرح اللمعة الدمشقیة* شهید ثانی)، قوانین عام و خاص جاری، جدیدترین آرای وحدت رویه هیئت عمومی دیوان عالی کشور و دستاوردهای معتبر علم جرم‌شناسی در سطح بین‌المللی.

۳. تحلیل موشکافانه گزینه‌های انحرافی (رد گزینه‌ها): پاسخ‌دهی در مقطع دکتری تنها نیازمند دانستن چرایی صحت یک گزینه نیست؛ بلکه چرایی بطلان گزینه‌های دیگر ضامن عدم فریب در تله‌های مشابه است. از این رو، تک‌تک گزینه‌ها با دقت موشکافی و ابطال منطقی شده‌اند.

۴. شکار «تله‌های طراح» و ارائه «تکنیک‌های حل تستی»: در این بخش، ترفندهای روان‌شناختی، ظرایف لغوی، اشتراک‌های لفظی و خطاهای تقنینی آشکار شده و فرمول‌های کدگذاری شده و یادیارهای تثبیت‌شده ذهنی برای افزایش سرعت عمل در جلسه آزمون در اختیار داوطلب قرار گرفته است.

۵. جداول مقایسه‌ای و ماتریس‌های مفهومی (Comparative Tables): در انتهای تحلیل هر پرسش، جدولی راهبردی تعبیه گشته که مفاهیم متضاد یا هم‌پوشان را در ساختاری شفاف مقایسه می‌کند تا ادراک تصویری پژوهشگر تثبیت گردد.

۲. محتوا، بخش‌ها و دروس تحت پوشش

محتوای کتاب بر مبنای دفترچه‌های استاندارد دکتری و تفکیک پایدار دروس از سال ۱۴۰۳ به بعد (مجموعاً ۶۵ سؤال تخصصی در هر سال) تنظیم یافته و سرفصل‌های زیر را به دقت پوشش می‌دهد:

- **متون فقه جزایی (۱۷ سؤال):** با تأکید بنیادین بر کتاب‌های «القضاء»، «الشهادات»، «الحدود»، «القصاص» و «الديات». در این بخش علاوه بر تبیین اصطلاحات ظریف (همچون کمال، حکومت، لاصل، اهداب، تغیر، محقون‌الدم و عاقله)، ترجمه ساختاریافته، واکاوی اعراب‌گذاری و مراجع ضمائر فقهی مورد تحلیل دقیق قرار گرفته است.
- **آیین دادرسی کیفری (۱۲ سؤال):** تمرکز بر پرونده‌های فرضی و کارگاهی، حدود اختیارات دادرسان و دادگاه‌ها پس از نقض قرارها، صلاحیت‌های مراجع قضایی در پرتو قانون شوراهای حل اختلاف و تشکیل «دادگاه‌های صلح»، دادرسی اطفال در پرتو کنوانسیون حقوق کودک (CRC)، و بررسی استثنائات اجرایی قرارهای تأمین و نظارت قضایی.
- **حقوق جزای عمومی و اختصاصی (۲۴ سؤال):** تحلیل نظام‌مند قواعد حاکم بر اشخاص حقوقی، اصلاحات قانون کاهش مجازات حبس تعزیری (فرمول‌های تخفیف و تکرار جرم)، موانع مسئولیت کیفری، و جرایم نوین اقتصادی و سایبری (قاچاق سازمان‌یافته، تأمین مالی تروریسم و پولشویی).
- **جرم‌شناسی (۱۲ سؤال):** پوشش پارادایم‌های کلان جرم‌شناسی (فردمحور، جامعه‌محور، بالینی، انتقادی، پسامدرن)، الگوهای عدالت ترمیمی، روش‌های تحقیق کیفی و کمی (قوم‌نگاری جنایی، پیمایش‌های بزه‌دیدگی و رقم سیاه)، و تحلیل اندیشه‌های مکاتب و چهره‌های جریان‌ساز.

۳. ویژگی‌های متمایز و افزونه‌های تکمیلی مجموعه

این اثر برای آنکه نقش خود را به عنوان یک «مرجع جامع خودآموز و پژوهشی» به کمال برساند، به امکانات ساختاری زیر مجهز شده است:

- **تحلیل آماری و نمودارهای روندپژوهی ۶ ساله (۱۴۰۰ تا ۱۴۰۵):** در سرآغاز کتاب، نقشه‌ای تحلیلی از فراوانی مباحث، میزان تکرار عناوین در ۶ دوره متوالی و خط سیر چرخش تمرکز طراحان از سؤالات تئوریک به سناریومحور تدوین شده است تا داوطلب راهبرد مطالعاتی خود را بر اولویت‌های پرتکرار متمرکز سازد.
- **واژه‌نامه دوسویه تخصصی اصطلاحات (فارسی – انگلیسی):** ثبت و معادل‌سازی صدها اصطلاح و مفهوم دکترینال (نظیر *Restorative Justice, Reintegrative Shaming, White-Collar Crime, Penal Populism*) در پایان کتاب، افق دید داوطلب را برای مصاحبه‌های علمی دکتری و پژوهش در مقالات بین‌المللی ارتقا می‌بخشد.
- **نمایه و فهرست تحلیلی-موضوعی دقیق (Index):** سامان‌دهی هوشمند الفبایی مفاهیم، نظریه‌پردازان، مواد قانونی و احکام شرعی همراه با شماره صفحات، دسترسی سریع پژوهشگران و اساتید را به زوایای گوناگون اثر در کوتاه‌ترین زمان ممکن می‌سازد.

کلام پایانی

کتاب حاضر حاصل ماه‌ها تعمق علمی، بازخوانی منابع متأخر و تلفیق نص صریح قوانین با دیدگاه‌های مسلط اساتید پیشکسوت حقوق جزا و جرم‌شناسی کشور است. امید است که این دسترنج نه تنها هموارکننده مسیر داوطلبان ساعی آزمون ورودی دوره دکتری تخصصی باشد، بلکه به مثابه راهنمایی درخور و مستند بر میز کار پژوهشگران، قضات محترم، وکلای دادگستری و دانشجویان مقاطع کارشناسی ارشد و دکتری به یادگار بماند.

توفیق، بالندگی علمی و استواری گام‌های تمامی پیوندگان عدالت و حقیقت را از درگاه پروردگار دانایی مسئلت داریم.

گروه مؤلفان انتشارات پردازش

۵۴. مفهوم «شرمنده سازی بدنام کننده» در نظریه شرمنده سازی بازپذیرنده (از جان بریت ویت) را با کدام یک از نظریه های جرم شناسی می توان پیوند زد؟
 (۱) نظریه یادگیری (۲) نظریه برجسب زنی (۳) نظریه تضاد (۴) نظریه کنترل
۵۵. کدام مورد، از جمله مزیت های استفاده از روش نظرسنجی از بزه دیدگان «Crime Victim Survey» محسوب می شود؟
 (۱) امکان مطالعه علمی حرفه های مجرمانه فراهم می شود.
 (۲) علت عدم شناسایی و دستگیری مجرمان مشخص می شود.
 (۳) میزان مشارکت بزه دیده در وقوع جرم بر خود آشکار می شود.
 (۴) میزان اعتبار افزایش یا کاهش آمارهای رسمی (بزه کاری پلیسی و قضایی) معلوم می شود.
۵۶. در صورت عدم حصول توافق میان طرفین دعوی در فرایند میانجی گری کیفری، در خصوص استناد به محتوای مذاکرات و گفت وگوهای ترمیمی در رسیدگی های قضایی بعدی، کدام مورد صحیح است؟
 (۱) محتوای اظهارات طرفین دعوی مجرمانه و استنادپذیر است.
 (۲) این گفت وگوها مجرمانه است و فقط به تشخیص مرجع قضایی صالح استنادپذیر است.
 (۳) فقط گفت وگوها و اظهاراتی که توسط میانجی گر مکتوب شده است، قابلیت استناد دارد.
 (۴) استنادپذیری در صورتی است که جلسه میانجی گری در محیط های عمومی برگزار شده باشد.
۵۷. مشاهده و تعامل پژوهشگر با افراد مورد مطالعه در محیط طبیعی و واقعی آنان، در کدام یک از روش های تحقیق کیفی در جرم شناسی مطرح می شود؟
 (۱) نظریه داده بنیاد (۲) قوم نگاری (۳) اقدام پژوهی (۴) نمونه پژوهی
۵۸. دلالت های سیاستی کدام یک از نظریه های جرم شناسی زیر، نادرست است؟
 (۱) شگردهای خنثی سازی = محدود شدن بازنمایی رسانه ای جرم های خشونت بار
 (۲) انتخاب عقلانی = افزایش هزینه های ارتکاب جرم در مقایسه با منافع حاصل از آن
 (۳) پنجره های شکسته = مقابله با بی نظمی و جرم های خرد برای پیشگیری از جرم های شدید
 (۴) فشار = کاهش فشار ناشی از شکاف میان اهداف و ابزارها و تضمین دسترسی برابر به فرصت ها
۵۹. کدام مورد، در زمره بسترهای ظهور «عوام گرایی کیفری» (Penal Populism) قرار نمی گیرد؟
 (۱) ورود سیاست های کنترل جرم به شعارهای انتخاباتی (۲) بازنمایی اغراق آمیز جرم در رسانه
 (۳) ناآگاهی عمومی نسبت به واقعیت های مجرمانه (۴) سیاست گذاری جنایی داده محور
۶۰. متناسب سازی پاسخ های کیفری با شخصیت مرتکب، در کدام شاخه جرم شناسی مورد مطالعه قرار می گیرد؟
 (۱) جرم شناسی حقوقی (۲) جرم شناسی بالینی (۳) جرم شناسی انتقادی (۴) جرم شناسی واکنش اجتماعی
۶۱. پژوهشگر جرم شناسی به دنبال انجام مطالعه تطبیقی در خصوص نرخ جرایم منافی عفت در ایران با دیگر کشورها است. تفاوت نظام های مورد مطالعه در کدام گروه از شاخص های زیر به طور حتم باید مدنظر قرار گیرد؟
 (۱) تعداد پرونده های کیفری - تعداد محکومان و متهمان - تعریف جرم
 (۲) تعریف جرم - میزان حساسیت افکار عمومی - نحوه رسیدگی قضایی
 (۳) تعریف جرم - میزان گزارش جرم - چگونگی جمع آوری و تحلیل آمار جنایی
 (۴) تعداد محکومان و متهمان - تعداد پرونده های کیفری - چگونگی جمع آوری و تحلیل آمار جنایی
۶۲. کدام مورد از جمله دلایل اصلی فقدان اثر بخشی مداخله های پلیسی کنترل محل های خرید و فروش مواد مخدر محسوب می شود؟
 (۱) مداخله های پلیسی، هزینه های هنگفتی را بر سازمان پلیس و جامعه تحمیل می کند.
 (۲) افسران پلیس مسئول اجرای طرح، از تخصص و دانش کافی برخوردار نیستند.
 (۳) این مداخله، برنامه ای برای کاهش تقاضای مصرف مواد مخدر ندارد.
 (۴) تحت تأثیر این مداخله ها، قیمت مواد مخدر افزایش می یابد.

۶۳. محکومیت مرتکب به مجازات حبس طولانی مدت به عنوان ابزاری برای کاهش احتمال تکرار جرم مجرمان حرفه‌ای، بر کدام یک از اهداف مجازات تأکید دارد؟

- (۱) ناتوان‌سازی (۲) بازدارندگی (۳) عدالت استحقاقی (۴) اصلاح و بازپروری

۶۴. کدام مورد در خصوص «مجرمان یقه سفید» (White Collar Criminals) نادرست است؟

- (۱) کمتر شناسایی و دستگیر می‌شوند.
(۲) در اجتماعات خود، از احترام برخوردارند.
(۳) کمتر به مجازات حبس محکوم می‌شوند.
(۴) در مقایسه با مجرمان سنتی، آسیب کمتری به اجتماع وارد می‌کنند.

۶۵. کدام مورد در زمره نقدهای مطرح شده نسبت به «بزه دیده‌شناسی پوزیتیویستی» قرار نمی‌گیرد؟

- (۱) ناامن دانستن محیط‌های خصوصی و خانوادگی
(۲) بی‌اعتنایی نسبت به بزه‌دیدگی ناشی از جرایم شرکتی
(۳) سرزنش بزه‌دیده به دلیل مشارکت در فرایند بزه‌دیدگی
(۴) تمرکز بر بزه‌دیدگی ناشی از جرم‌های سنتی و خیابانی

موضوع سوال:

موضوع این پرسش، تحلیل تطبیقی و ریشه‌یابی مفاهیم در «جرم‌شناسی واکنش اجتماعی» است. طراح سؤال با تمرکز بر نظریه مشهور «شرمنده‌سازی بازپذیرنده» (Reintegrative Shaming) اثر جان بریث‌ویت (John Braithwaite)، به دنبال سنجش قدرت تحلیل داوطلب در پیوند دادن شاخه منفی این نظریه (یعنی شرمنده‌سازی بدنام‌کننده) با مکاتب کلاسیک‌تر جرم‌شناسی است.

پاسخ تشریحی:

جان بریث‌ویت در نظریه خود، واکنش جامعه به جرم (شرمنده‌سازی) را به دو دسته کاملاً متمایز تقسیم می‌کند: نخست، شرمنده‌سازی بازپذیرنده؛ که در آن جامعه عمل مجرمانه را تقبیح می‌کند، اما به خود شخص احترام گذاشته و او را به آغوش جامعه بازمی‌گرداند.

دوم، «شرمنده‌سازی بدنام‌کننده یا طردکننده» (Disintegrative / Stigmatizing Shaming)؛ که در آن نه تنها عمل، بلکه خود شخص طرد شده و مهر «مجرم»، «منحرف» یا «فاسد» بر پیشانی او زده می‌شود.

این مفهوم بدنام‌سازی و طرد کردن، دقیقاً هسته مرکزی و ترجمان مدرن «نظریه برچسب‌زنی» (Labeling Theory) است که توسط اندیشمندانی چون هوارد بکر (Howard Becker) و ادوین لمرت (Edwin Lemert) پایه‌گذاری شد. نظریه برچسب‌زنی معتقد است که واکنش افراطی جامعه و الصاق برچسب مجرمانه به یک فرد، باعث می‌شود او این هویت جدید را بپذیرد و به سمت «انحراف ثانویه» کشیده شود. بریث‌ویت نیز دقیقاً همین کارکرد مخرب را برای «شرمنده‌سازی بدنام‌کننده» قائل است.

بررسی سایر گزینه‌ها:

- تحلیل گزینه ۱): نظریه یادگیری (Learning Theory) نظیر آرای ساترلند در پیوند افتراقی، بر نحوه انتقال و آموزش الگوهای رفتاری مجرمانه از طریق معاشرت با بزه‌کاران تمرکز دارد و ارتباطی با واکنش جامعه (شرمنده‌سازی) پس از وقوع جرم ندارد.
- تحلیل گزینه ۳): نظریه تضاد یا کشمکش (Conflict Theory) ریشه در آرای مارکسیستی دارد و جرم را محصول نابرابری‌های طبقاتی و استفاده قدرتمندان از ابزار قانون برای سرکوب طبقات فرودست می‌داند. این نظریه در سطح کلان بحث می‌کند و ناظر بر فرایند خرد شرمنده‌سازی افراد نیست.
- تحلیل گزینه ۴): نظریه کنترل (Control Theory) اثر تراویس هیرشی، به دنبال پاسخ به این سؤال است که «چرا افراد جرم مرتکب نمی‌شوند؟» و علت همنوایی را پیوندهای اجتماعی (دلبستگی، تعهد، درگیری و باور) می‌داند، نه اثرات مخرب برچسب‌زنی و بدنام‌سازی.

راه حل تستی:

تله مفهومی این سؤال، نام‌گذاری خود نظریه است. طراح کلمه «بازپذیرنده» را در صورت سؤال آورده تا ذهن داوطلب را به سمت مفاهیم مثبت سوق دهد، اما کلیدواژه اصلی پرسش، واژه متضاد آن یعنی «بدنام‌کننده» (Stigmatizing) است. در تست‌های جرم‌شناسی، هرگاه با مفاهیمی نظیر «بدنامی»، «طرد اجتماعی توسط سیستم کیفری»، «رسوایی» و «داغ ننگ» مواجه شدید، بدون درنگ باید گزینه متضمن «برچسب‌زنی» را انتخاب کنید.

جدول مقایسه‌ای:

نوع واکنش جامعه (شرمنده‌سازی)	تمرکز واکنش	نتیجه و کارکرد اجتماعی	پیوند نظری
بازپذیرنده (Reintegrative)	صرفاً بر عمل ارتكابی	بخشش، ادغام مجدد، کاهش تکرار جرم	عدالت ترمیمی
بدنام‌کننده (Disintegrative)	بر هویت و شخصیت مرتکب	طرد، داغ ننگ، انحراف ثانویه	نظریه برچسب‌زنی

۵۵. گزینه ۴)

موضوع سوال:

موضوع این پرسش، تحلیل کارکرد یکی از مهم‌ترین ابزارهای پژوهشی در جرم‌شناسی کمی، یعنی «پیمایش‌های بزه دیدگی» (Crime Victim Surveys) است. در جرم‌شناسی، همواره شکافی عمیق میان جرایم واقعی رخ داده در سطح جامعه و جرایم ثبت شده در پرونده‌های پلیس و دادگستری وجود دارد که از آن به عنوان «رقم سیاه بزهکاری» (Dark Figure of Crime) یاد می‌شود. هدف طراح در این پرسش، سنجش دانش داوطلب در خصوص نحوه استفاده از این روش آماری برای راستی‌آزمایی داده‌های حاکمیتی است.

پاسخ تشریحی:

آمارهای رسمی جنایی (Police and Judicial Statistics) غالباً ناقص هستند، زیرا بسیاری از جرایم (مانند جرایم یقه سفید، سرقت‌های خرد، یا جرایم منافی عفت) به دلایل مختلفی نظیر ترس، بی‌اعتمادی به سیستم قضایی یا حفظ آبرو، هرگز به پلیس گزارش نمی‌شوند.

برای جبران این نقص، جرم‌شناسان مستقیماً به سراغ مردم (خانواده‌ها و شهروندان) می‌روند و از طریق نظرسنجی‌های ساختاریافته می‌پرسند که آیا در یک بازه زمانی خاص قربانی جرم شده‌اند یا خیر؟ با مقایسه نتایج این نظرسنجی‌ها (که رقم واقعی‌تری از بزه دیدگی را نشان می‌دهد) با آمارهای رسمی اداره پلیس، جرم‌شناسان می‌توانند «میزان اعتبار» آمارهای رسمی را بسنجند. به عنوان مثال، اگر پلیس ادعا کند که سرقت منزل در سال گذشته ۲۰ درصد کاهش یافته، اما نظرسنجی از بزه دیدگان نشان دهد که این آمار ثابت بوده است، مشخص می‌شود که کاهش آمارهای رسمی صرفاً ناشی از عدم گزارش مردم بوده است، نه کاهش واقعی بزهکاری.

بررسی سایر گزینه‌ها:

- **تحلیل گزینه (۱):** مطالعه علمی «حرفه‌های مجرمانه» (Criminal Careers) نیازمند مصاحبه‌های عمیق کیفی با خود بزهکاران حرفه‌ای یا استفاده از روش «خودگزارشی بزهکاران» (Self-Report Surveys) است. بزه دیده غالباً مجرم را نمی‌شناسد یا اطلاعاتی از سوابق و حرفه او ندارد که بتواند داده‌های مفیدی در این زمینه ارائه دهد.
- **تحلیل گزینه (۲):** علت عدم شناسایی و دستگیری مجرمان، بیشتر به موانع ساختاری، کمبود تجهیزات پلیسی، ضعف قوانین یا ناکارآمدی سیستم عدالت کیفری بازمی‌گردد. اگرچه بزه دیده می‌تواند علت «عدم گزارش» خود را بیان کند، اما نمی‌تواند علت عدم موفقیت پلیس در دستگیری را تبیین نماید.
- **تحلیل گزینه (۳):** بررسی «مشارکت بزه دیده» (Victim Precipitation) مستلزم تحلیل بالینی، مطالعه موردی (Case Study) پرونده و بررسی دقیق کنش و واکنش میان جانی و مجنی علیه در لحظه وقوع جرم است. این سطح از تحلیل خرد و روان‌شناختی، از طریق یک پرسش‌نامه عمومی (پیمایش کلان) قابل احراز نیست.

راه حل تستی:

تله کلاسیک این پرسش، خلط کارکردهای سه ابزار مهم در جرم‌شناسی است: آمار رسمی، پیمایش بزه دیدگی، و پیمایش خودگزارشی. طراح با زیرکی گزینه‌های مربوط به روش «خودگزارشی» را در میان گزینه‌ها (مانند گزینه ۱) گنجانده است. تکنیک تست‌زنی: در مواجهه با روش «نظرسنجی از بزه دیدگان»، همیشه به دنبال کلیدواژه‌های «رقم سیاه»، «راستی‌آزمایی آمارهای رسمی» و «نرخ گزارش‌دهی» باشید. تنها کارکرد کلان این روش، اعتبارسنجی ادعاهای نهادهای رسمی درباره نرخ جرم است.

۵۶. گزینه ۱)

موضوع سوال:

این پرسش به یکی از مترقی‌ترین نهادهای آیین دادرسی کیفری نوین، یعنی «عدالت ترمیمی» (Restorative Justice) و نهاد «میانجی‌گری کیفری» (Criminal Mediation) پرداخته است. هدف غایی طراح، سنجش میزان تسلط بر قواعد حاکم بر دادرسی‌های غیررسمی و اصل بنیادین «محرمانگی» (Confidentiality) در این جلسات است. در روند توسعه واژه‌نامه تخصصی و

دوسویه (فارسی-انگلیسی) که در کنار این کالبدشکافی تحلیلی در حال تکمیل است، ثبت اصطلاحات نام‌برده به درک دقیق‌تر متون علمی کمک شایانی خواهد کرد.

پاسخ تشریحی:

در تدوین این درس‌نامه فشرده و مهارت‌محور برای داوطلبان مقطع دکتری، باید به فلسفه وجودی میانجی‌گری توجه ویژه‌ای داشت. جلسات میانجی‌گری برای ایجاد فضای امن، دوستانه و دور از رعب و وحشت دادگاه تشکیل می‌شوند تا طرفین بتوانند با آزادی کامل به بیان حقایق و احساسات خود بپردازند. اگر طرفین احساس کنند که اقرارها، عذرخواهی‌ها یا پیشنهادهای مالی آن‌ها در این جلسه، ممکن است در صورت شکست مذاکرات به عنوان یک «سند کیفری» علیه خودشان در دادگاه استفاده شود، هرگز تن به گفت‌وگوی صادقانه نخواهند داد.

از منظر نص قانون، ماده ۱۸ آیین‌نامه میانجی‌گری در امور کیفری (مصوب ۱۳۹۵) صراحتاً و بدون هیچ‌گونه قید و شرطی مقرر می‌دارد: «اطلاعاتی که میانجی‌گر در جریان میانجی‌گری از طرفین دعوی تحصیل می‌کند، محرمانه است و نمی‌تواند مستند رسیدگی‌های قضایی بعدی قرار گیرد، مگر توافقاتی که طرفین بر اساس آن به سازش رسیده‌اند.» بنابراین، در فرض سؤال که «عدم حصول توافق» رخ داده است، تمامی آن گفت‌وگوها مطلقاً محرمانه و غیرقابل استناد (Inadmissible) باقی می‌مانند.

بررسی سایر گزینه‌ها:

- **تحلیل گزینه (۲):** این گزینه با دخالت دادن «تشخیص مرجع قضایی»، اصل محرمانگی را مخدوش می‌کند. در نهاد میانجی‌گری کیفری، حتی قاضی پرونده نیز حق ندارد از محتوای مذاکرات شکست‌خورده برای کشف حقیقت یا صدور رأی استفاده کند، زیرا این امر نقض غرض قانون‌گذار در ترویج صلح و سازش است.
- **تحلیل گزینه (۳):** مکتوب شدن یا نشدن اظهارات توسط میانجی‌گر، تغییری در ماهیت «محرمانه بودن» آن‌ها ایجاد نمی‌کند. اتفاقاً یادداشت‌های میانجی‌گر نیز جزء اسناد محرمانه تلقی شده و در صورت عدم سازش، فاقد ارزش اثباتی در دادگاه هستند.
- **تحلیل گزینه (۴):** برگزاری جلسه در محیط عمومی، شرطی کاملاً غیرمرتبط و باطل است. جلسات میانجی‌گری ذاتاً باید در محیط‌های آرام و با حفظ حریم خصوصی طرفین برگزار شوند و عمومی بودن محیط، جواز استنادپذیری را صادر نمی‌کند.

راه حل تستی:

تله بسیار ظریف این سؤال در کلمه «تشخیص مرجع قضایی» (گزینه ۲) پنهان شده است. ذهن قانون‌گرای داوطلب همواره تمایل دارد قاضی را بالاترین مقام تشخیص‌دهنده ادله بداند و تصور کند قاضی می‌تواند هر سندی را مطالبه کند. تکنیک طلایی در تست‌های مرتبط با عدالت ترمیمی (اعم از میانجی‌گری، تعویق مراقبتی یا میانجی‌گری اطفال) این است که به خاطر بسپارید: «دیوار چین محرمانگی میان جلسات سازش و دادگاه کیفری کشیده شده است.» تنها خروجی مجاز به سمت دادگاه، صرفاً یک کلمه است: "توافق حاصل شد" یا "توافق حاصل نشد". محتوای مذاکره هرگز از این دیوار عبور نمی‌کند.

جدول مقایسه‌ای:

نوع اظهارات در پرونده کیفری	مقام استماع‌کننده	قابلیت استناد در دادگاه به عنوان دلیل
اقرار یا اظهارات در بازجویی	ضابط قضایی یا بازپرس	دارد (تحت شرایط قانونی و رعایت تشریفات)
گفت‌وگوی ترمیمی منجر به سازش	میانجی‌گر	صرفاً در حد مفاد توافق‌نامه قابل استناد است
گفت‌وگوی ترمیمی بدون توافق	میانجی‌گر	مطلقاً فاقد اعتبار استنادی است (غیرقابل استناد)

۵۷. گزینه (۲)

موضوع سوال:

این پرسش به قلمرو بنیادین «روش‌های تحقیق در جرم‌شناسی» (Criminological Research Methods) ورود کرده است. هدف طراح، سنجش تسلط داوطلب بر ابزارها و رویکردهای کیفی است که پژوهشگران برای درک عمیق پدیده‌های مجرمانه از آن‌ها بهره می‌برند. در جرم‌شناسی مدرن، فهم رفتار مجرمان همواره در آزمایشگاه یا از طریق پرسش‌نامه‌های کمی امکان‌پذیر نیست؛ بلکه نیازمند حضور میدانی و غوطه‌ور شدن محقق در زیست‌جهان بزهکاران است.

پاسخ تشریحی:

روش «قوم‌نگاری» (Ethnography) که ریشه در انسان‌شناسی فرهنگی دارد، یکی از قدرتمندترین روش‌های کیفی در جرم‌شناسی است. در این روش، پژوهشگر به جای مطالعه از راه دور، مستقیماً وارد محیط طبیعی و واقعی گروه مورد مطالعه (مانند باندهای خیابانی، خرده‌فرهنگ‌های بزهکارانه، محیط زندان یا پاتوق‌های مصرف مواد) می‌شود. محقق در قوم‌نگاری از تکنیک «مشاهده مشارکتی» (Participant Observation) و تعامل مستمر استفاده می‌کند تا جهان را از دریچه چشم بزهکاران ببیند و معانی، نمادها و هنجارهای حاکم بر آن محیط طبیعی را کشف کند. بنابراین، عبارات «محیط طبیعی»، «تعامل» و «حضور واقعی»، دقیقاً ارکان تعریف‌کننده روش قوم‌نگاری هستند که آن را از سایر الگوهای پژوهشی متمایز می‌سازند.

بررسی سایر گزینه‌ها:

- **تحلیل گزینه (۱):** «نظریه داده‌بنیاد» یا گراند تئوری (Grounded Theory) روشی است که هدف غایی آن، خلق و استخراج یک نظریه جدید از دل داده‌های خام است. اگرچه در این روش نیز از مصاحبه و تعامل استفاده می‌شود، اما تمرکز اصلی آن بر «مفهوم‌سازی و نظریه‌پردازی» است، نه لزوماً غوطه‌ور شدن طولانی‌مدت در زیست‌بوم طبیعی افراد.
- **تحلیل گزینه (۳):** «اقدام‌پژوهی» (Action Research) یک روش کاربردی است که محقق در آن با همکاری جامعه هدف، مداخله‌ای را برای حل یک «مشکل عملی» (مانند کاهش خشونت در یک محله خاص) طراحی و اجرا می‌کند و سپس نتایج آن را می‌سنجد. هدف این روش، تغییر وضعیت موجود است، نه صرفاً مشاهده طبیعی.
- **تحلیل گزینه (۴):** «نمونه‌پژوهی» یا مطالعه موردی (Case Study) به بررسی عمیق و همه‌جانبه یک پدیده خاص (یک شخص، یک پرونده، یک سازمان) می‌پردازد. در مطالعه موردی الزامی وجود ندارد که محقق حتماً وارد محیط طبیعی بزهکار شود؛ بلکه می‌تواند صرفاً از طریق مطالعه اسناد دادگاه یا پرونده‌های بالینی نیز انجام پذیرد.

راه حل تستی:

تله این سؤال در نزدیکی مفهومی روش‌های کیفی به یکدیگر است. ذهن داوطلب ممکن است با دیدن کلمه «مشاهده»، روش مطالعه موردی (نمونه‌پژوهی) را انتخاب کند.

تکنیک طلایی عبور از این تله، توجه به کلیدواژه کانونی «محیط طبیعی و واقعی» (Natural Setting) است. در ادبیات روش‌شناسی، پیوند ناگسستنی و قطعی میان حضور در «محیط طبیعی بومیان/سوزدها» و واژه «قوم‌نگاری» (Ethnography) وجود دارد. هرگاه در سؤالات روش تحقیق به ورود محقق به میدان طبیعی (Fieldwork) اشاره شد، بی‌درنگ باید گزینه قوم‌نگاری را برگزینید.

جدول مقایسه‌ای:

روش تحقیق کیفی	کلیدواژه کانونی و هدف اصلی	نقش پژوهشگر در میدان تحقیق
قوم‌نگاری (Ethnography)	محیط طبیعی، درک خرده‌فرهنگ	مشاهده‌گر مشارکتی و غوطه‌ور در محیط
نظریه داده‌بنیاد (Grounded Theory)	مفهوم‌سازی، خلق نظریه	مصاحبه‌گر و تحلیل‌گر داده‌های متنی
اقدام‌پژوهی (Action Research)	حل مسئله، ایجاد تغییر عملی	مداخله‌گر و همکار با جامعه هدف
مطالعه موردی (Case Study)	تمرکز عمیق بر یک نمونه خاص	تحلیل‌گر اسناد، سوابق و شواهد

۵۸. گزینه (۱)

موضوع سوال:

این پرسش مفهومی، دانش داوطلب را در حوزه «سیاست‌گذاری جنایی مبتنی بر شواهد» (Evidence-Based Criminal Policy) می‌سنجد. هر نظریه جرم‌شناختی، پس از تبیین علت وقوع جرم، یک راهکار عملی (دالالت سیاستی) برای پیشگیری یا کنترل آن ارائه می‌دهد. طراح در این تست، چهار نظریه مشهور را در کنار دلالت‌های سیاستی آن‌ها قرار داده تا داوطلب، عدم تطابق (نادرستی) موجود در یکی از جفت‌ها را شناسایی کند.

پاسخ تشریحی:

نظریه «شگردهای خنثی‌سازی» (Techniques of Neutralization) توسط دیوید ماتزا و گرشام سایکس (Sykes & Matza) مطرح شد. این نظریه بیان می‌کند که بزهکاران برای رهایی از عذاب وجدان و فشارهای اخلاقی جامعه، پیش از ارتکاب جرم، رفتار خود را با مکانیسم‌های روانی توجیه می‌کنند (مانند انکار مسئولیت، انکار آسیب، یا سرزنش سرزنش‌کنندگان). بنابراین، دلالت سیاستی و راهکار پیشگیرانه این نظریه، تمرکز بر «آموزش‌های شناختی-رفتاری، تقویت باورهای اخلاقی و به چالش کشیدن توجیه‌تراشی‌های مجرمان» است.

در مقابل، گزاره «محدود شدن بازنمایی رسانه‌ای جرم‌های خشونت‌بار» دقیقاً دلالت سیاستی نظریه‌هایی نظیر «یادگیری اجتماعی» (Social Learning Theory) اثر آلبرت بندورا یا نظریه‌های مرتبط با «جرم‌شناسی رسانه‌ای» است که معتقدند افراد (به‌ویژه کودکان) با مشاهده خشونت در رسانه‌ها، رفتار مجرمانه را الگوبرداری می‌کنند. لذا پیوند دادن شگردهای خنثی‌سازی با سانسور رسانه‌ای، از نظر علمی کاملاً نادرست است.

بررسی سایر گزینه‌ها:

دلیل صحت تطابق در سایر گزینه‌ها (که باعث می‌شود پاسخ سؤال نباشند) به این شرح است:

- **تحلیل گزینه (۲):** نظریه انتخاب عقلانی (Rational Choice) بزهکار را یک انسان محاسبه‌گر می‌داند که سود و زیان جرم را می‌سنجد. دلالت سیاستی آن مسلماً «پیشگیری وضعی از جرم» (Situational Crime Prevention) است؛ یعنی افزایش زحمت و هزینه جرم (مثل نصب دوربین و مجازات قاطع) تا کفه ترازو به ضرر بزهکار سنگین شود. این گزاره کاملاً درست است.
- **تحلیل گزینه (۳):** نظریه پنجره‌های شکسته (Broken Windows) اثر ویلسون و کلینگ، تأکید دارد که بی‌نظمی‌های کوچک (مانند یک پنجره شکسته یا زباله در خیابان) پیام تساهل را به مجرمان مخابره کرده و منجر به جرایم بزرگ می‌شود. راهکار سیاستی آن، دقیقاً «تحمل صفر» (Zero Tolerance) و برخورد ضربتی با جرایم خرد و بی‌نظمی‌هاست. این گزاره نیز کاملاً درست است.
- **تحلیل گزینه (۴):** نظریه فشار یا بی‌هنجاری (Strain/Anomie Theory) اثر رابرت مرتون، ریشه جرم را در شکاف میان «اهداف فرهنگی» (مثل ثروت) و «ابزارهای نهادینه» (مثل شغل مناسب) می‌داند. راهکار قطعی این نظریه برای دولت‌ها، ایجاد عدالت اجتماعی، اشتغال و فراهم کردن فرصت‌های برابر برای رسیدن به اهداف است. تطابق این گزاره نیز بی‌نقص است.

راه حل تستی:

تله اصلی این پرسش، استفاده از کلمات جذاب و ظاهراً مرتبط است. داوطلب ممکن است تصور کند رسانه‌ها در «توجیه» جرم نقش دارند، پس شگردهای خنثی‌سازی به رسانه مربوط است. برای عبور از این تله باید به یاد داشته باشید که خنثی‌سازی یک فرایند روانی و درونی (Self-talk) برای خاموش کردن وجدان است، در حالی که بازنمایی رسانه‌ای یک محرک بیرونی برای یادگیری (تقلید) است. در تست‌های جرم‌شناسی، کلیدواژه رسانه را همیشه با «یادگیری» و «الگوبرداری» گره بزنید.

جدول مقایسه‌ای:

نظریه جرم‌شناختی	اندیشمند شاخص	دلالت سیاستی و راهکار عملی صحیح
شگردهای خنثی‌سازی	ماتزا و سایکس	درمان‌های شناختی-رفتاری، مقابله با توجیهات بزهکار
یادگیری اجتماعی	بندورا، ساترلند	کنترل رسانه‌ای، اصلاح محیط‌های معاشرت
انتخاب عقلانی	کورنیش و کلارک	پیشگیری وضعی، افزایش هزینه‌های فیزیکی و کیفری
پنجره‌های شکسته	ویلسون و کلینگ	پلیس محله‌محور، پاک‌سازی محیط از بی‌نظمی فیزیکی
فشار (انومی)	مرتون	کاهش نابرابری اجتماعی، ایجاد فرصت‌های برابر اقتصادی

موضوع سوال:

این پرسش به یکی از چالش‌برانگیزترین مباحث در حوزه «سیاست کیفری» و «جرم‌شناسی انتقادی» یعنی پدیده «عوام‌گرایی کیفری» (Penal Populism) پرداخته است. در راستای تدوین این مجموعه به‌عنوان یک مرجع آموزشی تراز اول و غنی‌سازی واژه‌نامه تخصصی دوسویه (فارسی-انگلیسی) برای پژوهشگران مقطع دکتری، باید مفهوم عوام‌گرایی را به‌دقت کالبدشکافی کرد. عوام‌گرایی کیفری به وضعیتی اطلاق می‌شود که سیاست‌مداران، به جای تکیه بر نظرات کارشناسان و داده‌های علمی، از ترس و احساسات عمومی نسبت به جرم سوءاستفاده کرده و برای کسب محبوبیت انتخاباتی، مجازات‌های شدید و غیرمنطقی وضع می‌کنند.

پاسخ تشریحی:

نادرستی گزینه ۴) به عنوان بستر ظهور این پدیده، ریشه در تقابل ذاتی «علم» و «احساسات» دارد. «سیاست‌گذاری جنایی داده‌محور» (Data-Driven / Evidence-Based Criminal Policy) نقطه مقابل و پادزهر عوام‌گرایی کیفری است. در رویکرد داده‌محور، تصمیمات کیفری بر اساس تحقیقات دقیق جرم‌شناختی، آمار واقعی بزهکاری و تحلیل اثربخشی مجازات‌ها اتخاذ می‌شود، نه بر اساس هیاهوی رسانه‌ای یا خواسته‌های هیجانی توده‌های مردم. بنابراین، سیاست‌گذاری مبتنی بر داده نه‌تنها بستر ظهور عوام‌گرایی نیست، بلکه بزرگ‌ترین سد دفاعی در برابر آن محسوب می‌شود.

بررسی سایر گزینه‌ها:

سایر گزینه‌ها دقیقاً اکوسیستم و بستر رشد عوام‌گرایی کیفری را تشکیل می‌دهند:

- **تحلیل گزینه ۱):** سیاست‌مداران پوپولیست با تبدیل کردن کنترل جرم به «شعار انتخاباتی» (Electoral Slogans)، وعده سرکوب شدید مجرمان را می‌دهند تا آرای شهروندان نگران را به سبب خود بریزند. این اصلی‌ترین موتور محرک پوپولیسم کیفری است.

- **تحلیل گزینه ۲):** رسانه‌ها با برجسته‌سازی و «بازنمایی اغراق‌آمیز» (Media Exaggeration) جرایم خشن، احساس ناامنی کاذب را در جامعه تزریق می‌کنند. این ترس، تقاضای عمومی برای مجازات‌های سخت و بی‌رحمانه را افزایش می‌دهد.

- **تحلیل گزینه ۳):** پوپولیسم بر موج جهل سوار می‌شود. «ناآگاهی عمومی» از پیچیدگی‌های علل وقوع جرم و کارکردهای اصلاحی زندان، باعث می‌شود مردم راه‌حل‌های ساده‌اندیشانه سیاست‌مداران (مانند اعدام بیشتر یا حبس‌های طولانی‌مدت) را به‌سادگی بپذیرند.

راه حل تستی:

تله این پرسش در کلمه «داده‌محور» نهفته است. در تست‌های جرم‌شناسی، تقابل دوگانه میان «رویکرد علمی/کارشناسی» و «رویکرد عوامانه/احساسی» بسیار پرتکرار است. هرگاه با واژگانی نظیر «عوام‌گرایی»، «عوام‌فریبی» یا «پوپولیسم» مواجه شدید، به دنبال گزینه‌ای بگردید که متضمن عقلانیت، آمار، داده و پژوهش‌های علمی باشد؛ زیرا این دو پدیده مانند آب و آتش با یکدیگر در تضادند. کلمه کلیدی در صورت سؤال، فعل منفی «نمی‌گیرد» است که این تضاد را هدف قرار داده است.

جدول مقایسه‌ای:

شاخصه مقایسه‌ای	عوام‌گرایی کیفری (Penal Populism)	سیاست‌گذاری داده‌محور (Evidence-Based Policy)
مبنای تصمیم‌گیری	احساسات، ترس عمومی و منافع انتخاباتی	تحقیقات علمی، آمار و نظرات جرم‌شناسان
نوع مجازات پیشنهادی	شدید، نمایشی و مبتنی بر سلب حیات یا طرد	متناسب، ترمیمی، بازپرورانه و پیشگیرانه
نقش رسانه	ابزار تهییج افکار عمومی و ایجاد هراس	ابزار آگاهی‌بخشی و آموزش شهروندان